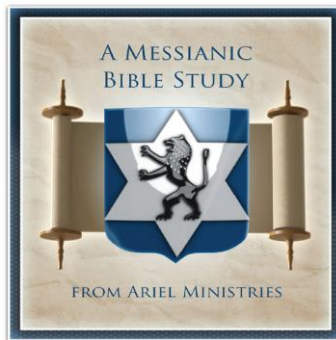

בריאת אדם וחווה

בראשית ב 4-25

ד"ר ארנולד פרוכטנבאום

www.ariel-israel.org.il

בריאת אדם וחווה

בראשית ב 4-25

ד"ר ארנולד פרוכטנבאום

THE CREATION OF ADAM AND EVE

GENESIS 2:4-25

Dr. Arnold Fruchtenbaum

תוכן העניינים

4.....	I. הקדמה
5.....	II. בריאת האדם: בראשית ב 5-7.....
5.....	א. הרקע: בראשית ב 5-6.....
5.....	ב. יצירת האדם: בראשית ב 7 (תחילת הפסוק).....
5.....	1) יצירת החלק החומרי של האדם: בראשית ב 7 (תחילת הפסוק).....
7.....	2) החלק הלא חומרי של האדם: בראשית ב 7 (המשך הפסוק).....
8.....	III. גן עדן: בראשית ב 8-14.....
8.....	א. נטיעת הגן: בראשית ב 8-9.....
9.....	ב. הנהרות שבגן: בראשית ב 10-14.....
10.....	IV. הברית בגן עדן: בראשית ב 15-17.....
10.....	א. עבודה גופנית בגן עדן: בראשית ב 15.....
11.....	ב. מה מותר ומה אסור לאכול בגן עדן: בראשית ב 16-17.....
11.....	ג. העונש על חוסר ציות: בראשית ב 17.....
12.....	V. בריאת חווה: בראשית ב 18-25.....
12.....	א. המצב בגן: בראשית ב 18.....
13.....	ב. האדם מגלה מה חסר לו: בראשית ב 19-20.....
14.....	ג. יצירת האישה: בראשית ב 21-22.....
14.....	ד. תגובתו של אדם: בראשית ב 23.....
15.....	ה. עיקרון הנישואין: בראשית ב 24.....
15.....	ו. עיקרון האינטימיות: בראשית ב 25.....

אלה תולדות השמים והארץ, בהבראם: ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים

(בראשית ב 4)

1. הקדמה

"אלה תולדות השמים והארץ, בהבראם: ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים" (בראשית ב 4).

הצירוף "יהוה אלהים" מופיע לראשונה בתנ"ך בפסוק זה. צורה זו מופיעה תשע עשרה פעמים בבראשית פרקים ב-ג, ורק פעם אחת נוספת בתורה, בשמות ט 30. מחוץ לספרי התורה הצירוף מופיע כעשרים פעמים, בעיקר בשמואל א ו-ב, מלכים א ו-ב ודברי הימים א ו-ב.

שים לב שכתוב פה "ביום עשות..." כאשר המילה "יום" מופיעה כך לבדה, מבלי שמצוין לצידה מספר, משמעותה עשויה להיות פרק זמן ארוך יותר מעשרים וארבע שעות (ארוך מיממה). ואילו כאשר היא מופיעה לצד מספר, משמעותה תמיד פרק זמן של עשרים וארבע שעות. בפסוק זה, המילים "ביום עשות..." – ביום שבו נעשו-נבראו ארץ ושמים – מתייחסות לששת ימי הבריאה הקודמים. אבל, אין במילים אלה אישוש לתיאוריות הטוענות ש"יום" מצוין עידן או תקופת זמן ארוכה, שכן בבראשית א המילה "יום" הופיעה עם שם המספר לצידה ולפיכך היא מצביעה על יממות – על פרקי זמן בני עשרים וארבע שעות.

פסוק 4 משמש כהקדמה לקטע שלם המשתרע עד בראשית ד 26. קטע זה מכיל פירוט של בניו של אדם ומספר על קורות השמיים והארץ שאלוהים ברא. בסופו של דבר הם קוללו בגלל אי ציות שגרם לקלקול והידרדרות שהתפשטו במהירות בקרב המין האנושי. בסיפור הבריאה אלוהים בירך שלוש פעמים, ואז בפרקים ג-ד הוא מקלל שלוש פעמים. פסוק 4 בפרק ב הוא אומנם הקדמה לקטע נרחב המשתרע עד בראשית ד 26, אבל שיעור זה יתמקד באדם וחווה בגן עדן (ב 5-25).

הקטע הזה מלמד שישה נושאים בעלי משמעות תיאולוגית: א) שלאדם יש יכולת לשרת את אלוהים. ב) שעל האדם מוטלת האחריות לציית לדבר ה', שבאמצעותו נברא העולם. ג) היווצרות מוסד הנישואין. ד) שהכתוב מתמקד ביתר הרחבה באדם בהשוואה לכלל הבריאה, ולכן מפורטים בריאתו וטבעו של האדם שנברא בצלמו וכדמותו של אלוהים. ה) מסופר בקטע זה על יחסו המיוחד של אלוהים למין האנושי ועל כל מה שהוא נותן להם: גן שנוצר בידי אלוהים כדי שיחיו בו. וביחס לאדם, ניתן לו תפקיד מיוחד – לקרוא לבעלי החיים בשמות, ואלוהים נתן לאדם את חווה. ו) מהקטע הזה אפשר ללמוד שאלוהים לא יזנח את בריאתו.

קיימת במקרא תופעה של סיפורים כפולים שחוזרים על אותו עניין, בתבנית שמורכבת מיחידת טקסט ראשונה המפרטת את האירועים בסדר כרונולוגי מהתחלה ועד הסוף, ואחריה יחידת טקסט שנייה שחוזרת אל תחילתה של יחידת הטקסט הראשונה על מנת להוסיף עליה פרטים. תופעה זו קיימת כאן: הקטע שבו אנחנו דנים, בראשית ב 2-25, חוזר ומתייחס

לאירועים שתוארו בקטע קודם, בראשית א 1 – ב 3, ביחוד ליום הבריאה השישי, ומתאר ביתר פירוט איך בדיוק נבראו אדם וחווה, ואת סדר בריאתם.

II. בריאת האדם: בראשית ב 5-7

א. הרקע: בראשית ב 5-6

תיאור המצב הקדמוני של הארץ בפסוק 5 מכין את הבמה לבריאת האדם: **וְכָל שֵׁם הַשָּׁדָה, טָרָם יְהִי בָאָרֶץ, וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׁדָה, טָרָם יִצְמָח: כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים, עַל-הָאָרֶץ, וְאָדָם אֵין, לְעֵבֶד אֶת-הָאָדָמָה. וְאָדָם, יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ, וְהִשְׁקָהּ, אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאָדָמָה.**

במצב המתואר, משהו היה חסר. **וְכָל שֵׁם הַשָּׁדָה, טָרָם יְהִי בָאָרֶץ.** טרם היו שיחים ועשבים. המילה "שיח" משמשת בתנ"ך במשמעות של שיחי בר מדבריים, והיא מופיעה בו רק עוד שלוש פעמים (בראשית כא 15; איוב ל 4, 7). העניין הוא שבהמשך הפסוק נאמר: **וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׁדָה, טָרָם יִצְמָח.** קביעה זו סותרת לכאורה את בראשית א 9-13 (יום הבריאה השלישי) שם נאמר בבירור שדשא, עשב ועצים כבר צומחים. אבל אין זו סתירה, מפני שבבראשית א' 9-13 מדובר על העולם באופן כללי, כשבאותו שלב שיחי השדה ועשב השדה אכן כבר צמחו, ואילו פסוק 5 בפרק ב מתאר באופן ספציפי את גן עדן. בשלב זה עדיין לא היו צמחים בתוך הגן, מפני שאלוהים רק עכשיו מכין את הגן הזה כמקום שבו יגורו אדם וחווה. הסיבה הראשונה לכך היא **כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים, עַל-הָאָרֶץ.** למעשה הפעם הראשונה שבה ירד מטר על הארץ תהיה בימי המבול. הסיבה השנייה היא **וְאָדָם אֵין, לְעֵבֶד אֶת-הָאָדָמָה,** כלומר את גן עדן. לא נאמר לאדם לעבוד את אדמת כל הארץ, אלא רק לעבוד את אדמת גן עדן. שוב, אלה הן עובדות שנוגעות לגן עדן; לפיכך אין זה סותר את בראשית א 9-13. זהו הרקע לבריאת חיים אנושיים.

ואז פסוק 6 מתייחס להשקיה של הארץ. **וְאָדָם, יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ, וְהִשְׁקָהּ, אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאָדָמָה.** המילה "אד" מופיעה רק פעם אחת נוספת בתנ"ך, באיוב לו 27. אד (או ערפל) עלה מן הארץ והשקה את האדמה ואפשר לצמחים לחיות, וכך היה עד לימי נוח והמבול.

ב. יצירת האדם: בראשית ב 7 (תחילת הפסוק)

1) יצירת החלק החומרי של האדם: בראשית ב 7 (תחילת הפסוק)

וַיִּצְרֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם, עָפָר מִן-הָאָדָמָה...

מעשה יצירת האדם מתחיל עם יצירת החלק החומרי שלו. כתוב בתחילת פסוק 7: **וַיִּצְרֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם.** אלוהים יצר את האדם, עיצב אותו. בבראשית א 26-27 נעשה שימוש ב"ברא", מילה המצביעה על מעשה שאלוהים לבדו מסוגל לעשות: לברוא יש מאין. במקרה של בריאת אדם, המילה "יצר" מדגישה עשיית דבר מה משהו קיים, ולא בריאת יש מאין. עם זאת, אף על פי שזו פעולה של יצירת דבר מה מחומר קיים, עדיין זהו פועל שרק אלוהים מסוגל לעשות. הוא "יצר", כלומר עשה, עיצב, נתן צורה מחומר מסוים. הפועל ליצור משמש, למשל, כשמדובר על יוצר (קדר) המעצב-יוצר כלי חרס: **כְּלֵי יוֹצֵר** (שמאל ב יז 28), **...אִם-כַּחַמֵּר הַיּוֹצֵר, יִחְשָׁב: כִּי-יֹאמֶר מַעֲשֵׂה לַעֲשֵׂהוּ לֹא עֲשֵׂנִי, וַיִּצֶר אֱמֶר לַיּוֹצֵר לֹא הִבִּין?** (ישעיהו כט 16) ובנבואת "בית היוצר" בירמיהו יח 1-18. המונח משמש גם במובן של צורף היוצר אלילים בישעיהו מד 9 (**יִצְרֵי-פֶסֶל כְּלָם תִּהְיוּ**) וראה גם חבקוק ב 18. בישעיהו מט 5 הוא

מופיע במשמעות יצירת ועיצוב גופו של המשיח ברחם: וְעַתָּה אָמַר יְהוָה, יוֹצְרִי מִבֶּטֶן לְעַבְדִּי לוֹ, לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלֹהֵינוּ... נאמר לנו שאלוהים יוצר-מעצב דברים: מזמור לג 15 מדבר על כך שאלוהים "יוצר יחד" לבבות (הַיֹּצֵר יַחַד לָבָם; הַמְבִּיֵן, אֶל-כָּל-מַעֲשֵׂיהֶם), במזמור צד 9 אלוהים הוא יוצר העין ולפי מזמור קיט 73 אלוהים עשה וכוון את האדם: יְדִיךָ עֲשׂוּנִי, וַיְכַוְּנֵנִי; הַבִּינֵנִי, וְאַלְמְדָה מִצֹּתִיךָ. אם כן, אלוהים עיצב את גוף האדם.

יתרה מזאת, כאמור בהמשך פס' 7, האדם נוצר עֵפֶר מִן-הָאֲדָמָה. הוא נוצר מעפר הלקוח מהאדמה עצמה. התמונה היא של משהו שעשוי מטיין, מחומר, וזה מקבל אישור במקומות אחרים: באיוב ד 19 בני האדם הם שִׁכְנֵי בְּתֵי-חֹמֶר אֲשֶׁר-בְּעָפָר יִסֹּדֵם... באיוב י 8-9 ידי אלוהים עיצבו את האדם מחומר והוא יכול להשיבו לעפר: יְדִיךָ עֲצָבוּנִי, וַיַּעֲשׂוּנִי... זָכַר-נָא, כִּי-כַחֲמֵר עָשִׂיתָנִי וְאֶל-עָפָר תְּשִׁיבֵנִי; באיוב לג 6 נאמר שהאדם קורץ מחומר; בישיעהו מה 9, האדם נוצר מחרש (חרס): הוּא, רַב אֶת-יִצְרוֹ חֲרָשׁ, אֶת-חֲרָשֵׁי אֲדָמָה; הַיֹּאמֵר חֹמֶר לִיִּצְרוֹ מֵהַ-תַּעֲשֶׂה, וּפְעֻלָּךְ אֵין-יָדַיִם לוֹ? זה מדגיש את מוצאו הצנוע של האדם, ולמעשה, שמו של האדם הראשון לקוח מהמילה "אדמה".

הדגשת מוצאו הצנוע של האדם על ידי השימוש ב"עפר" עולה משלוש הדרכים שבהן מילה זו משמשת במקומות אחרים בתנ"ך כסמל לפחיתות כבוד, למשפט ולמוות.

דרך אחת היא כאשר משתמשים לפעמים במילה כסמל לפחיתות כבוד וערך, למשל: בראשית יח 27: וַיַּעַן אַבְרָהָם, וַיֹּאמֶר: הֲנֵה-נָא הוֹאֲלֵתִי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי, וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר; יהושע ז 6: וַיִּקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שְׁמֹלֵתוֹ, וַיַּפֵּל עַל-פָּנָיו אֲרָצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה עַד-הָעֶרֶב הוּא, וַזְּקַנֵי יִשְׂרָאֵל; וַיַּעֲלוּ עֹפֵר, עַל-רֵאשֵׁם; שְׂמוּאֵל א ב 8: מִקִּים מֵעָפָר דָּל, מֵאֲשַׁפֵּת יְרִים אָבִיו; מַלְכִים א טז 2: יַעֲן, אֲשֶׁר הִרִימְתִיךָ מִן-הָעָפָר, וְאַתָּנָךְ נָגִיד, עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל; מַלְכִים ב יג 7: ...כִּי אֲבָדָם מֶלֶךְ אֲרָם, וַיִּשְׁמַם כְּעָפָר לְדָשׁ; איוב ב 12: וַיִּקְרְעוּ אִישׁ מְעֵלוֹ, וַיִּזְרְקוּ עָפָר עַל-רֵאשֵׁיהֶם הַשְׂמִימָה; איוב טז 15: שֶׁק תִּפְרָתִי, עָלֵי גִלְדִי; וְעַלֵּלְתִי בְּעָפָר קִרְנֵי; איוב מב 6: עַל-כֵּן, אֲמַאֵס וְנַחֲמָתִי עַל-עָפָר וְאֶפֶר; תהילים יח 42: וְאֲשַׁחֲקֶם, כְּעָפָר עַל-פְּנֵי-רוּחַ; כְּטִיט חוּצוֹת אֲרִיקֶם; תהילים עב 9: ...וְאֵבִיו, עָפָר יִלְחֹכוּ; תהילים קג 14: כִּי-הוּא, יָדַע יִצְרָנוּ; זָכֹר, כִּי-עָפָר אֲנִי; תהילים קיט 25: דְּבַקָּה לְעָפָר נַפְשִׁי; איכה ב 10: הָעֵלּוּ עָפָר עַל-רֵאשֵׁם, חֲגְרוּ שָׁקִים; איכה ג 29: יִתֵּן בְּעָפָר פִּיהוּ; יחזקאל כז 30: ...וַיַּעֲלוּ עָפָר עַל-רֵאשֵׁיהֶם, בְּאֶפֶר יִתְפַּלְשׁוּ; מיכה א 10: ...בְּבֵית לְעֶפְרָה, עָפָר הַתְּפִלְשֵׁתִי (הַתְּפַלְשֵׁי); התגלות יח 19: ...הֵם זָרְקוּ עָפָר עַל רֵאשֵׁיהֶם וַצִּעֲקוּ בְּבָכִי וַיִּגֹּן.

דרך נוספת שבה משתמשים במילה "עפר" בתנ"ך היא כסמל למשפט: עונש/משפט על הנחש בבראשית ג 14: ...עַל-גַּחֲנֹךְ תֵּלֵךְ, וְעָפָר תֹּאכַל כָּל-יְמֵי חַיֶּיךָ; ישעיהו סה 25: ...וְאֶרְיָה כְּבָקָר יֹאכַל-תֵּבָן, וְנַחֲשׁ, עָפָר לֶחֱמוֹ.

והדרך השלישית היא שימוש ב"עפר" כסמל למוות: בראשית ג 19: ...כִּי-עָפָר אַתָּה, וְאֶל-עָפָר תָּשׁוּב; איוב ז 21: ...כִּי-עַתָּה, לְעָפָר אֲשַׁכָּב; וְשַׁחֲרַתִּי וְאִינֵנִי; איוב יז 16: בְּדִי שָׂאֵל תִּרְדְּנָה; אִם-יַחַד עַל-עָפָר נַחֲתִי; איוב כ 11: עֲצֹמוֹתַי, מִלֹּא עֲלוּמוֹ; וְעִמּוֹ, עַל-עָפָר תִּשְׁכָּב; איוב כא 26: יַחַד, עַל-עָפָר יִשְׁכָּבוּ; וְרֵמָה, תִּכְסֶּה עֲלֵיהֶם; תהילים כ"ב 15, 29: ...וְלַעֲפָר-מֹת תִּשְׁפָּתֵנִי... לִפְנֵי יְכָרְעוּ, כָּל-יִוְרְדֵי עָפָר, וְנַפְשׁוֹ, לֹא חִיָּה; ישעיהו כו 19: ...הַקִּיצוּ וְרַגְנוּ שִׁכְנֵי עָפָר; דניאל יב 2: וְרַבִּים, מִיִּשְׁנֵי אֲדַמַּת-עָפָר יִקִּיצוּ.

במסורת יהודית קדומה מסופר שכדי ליצור את אדם נאסף עפר מארבע כנפות העולם, כולל מהמקום שבו עתיד היה לעמוד המזבח, סמל לכך שהמזבח יכפר על חטאי האדם.

2) החלק הלא חומרי של האדם: בראשית ב 7 (המשך הפסוק)

...וַיִּפַּח בְּאַפָּיו, נְשָׁמַת חַיִּים; וַיְהִי הָאָדָם, לְנֶפֶשׁ חַיָּה.

בראית החלק הלא חומרי של האדם מתוארת במילים וַיִּפַּח בְּאַפָּיו, נְשָׁמַת חַיִּים. המילה "נשמה" מופיעה 25 פעמים בתנ"ך. כאן נְשָׁמַת חַיִּים מביאה חיים וגורמת לאדם להיות לְנֶפֶשׁ חַיָּה. לפי איוב לב 8 היא מביאה עימה הבנה רוחנית: ...וַנְשָׁמַת שְׂדֵי תְבִינָם וכתוצאה מכך היא מעניקה לאדם יכולת לנהוג במוסריות.

בהמשך פס' 7 כתוב: וַיְהִי הָאָדָם, לְנֶפֶשׁ חַיָּה. האדם היה לנפש, או לרוח חיה. המילה "רוח" מיוחסת בתנ"ך לאלוהים, לאדם, לבעלי חיים ואף לאלילים. המילה "נשמה" משמשת רק בהקשר לאלוהים והאדם, עם יוצא מהכלל אחד. בבראשית ז 22 (כָּל אֲשֶׁר נְשָׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו) מתייחסת המילה באופן כללי לבעלי חיים. "נשמה" זו היא שיוצרת חיים באדם.

אם אלוהים היה אוסף אליו את רוחו ואת נשמתו הרי כל בשר יגווע, ככתוב באיוב לד 14-15: אִם-יֵשִׁים אֱלֹהֵי לְבוֹ; רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ, אֱלֹהֵי יֶאֱסֹף, יִגְוַע כָּל-בֶּשֶׂר יַחַד; וְאָדָם, עַל-עֶפְרָיִם יָשׁוּב. בתהילים קד 29 כתוב: תִּסְפָּ רֹחַם, יִגְוַעוּ; וְאֶל-עֶפְרָם יָשׁוּבוּ ובישעיהו ב 22 נאמר: חֲדָלוּ לְכֶם מִן-הָאָדָם, אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאַפּוֹ: כִּי-בִמָּה נִחְשָׁב, הוּא. נשמת החיים של אלוהים היא שיוצרת חיים באדם.

ומה לגבי האדם ביחס לבעלי החיים? המילה "נשמה" מורה על חיים רק פעם אחת בנוגע לבעלי חיים (בראשית ז 22). הנשמה הזאת ניתנת ישירות אך ורק לאדם. הנקודה היא, שבעוד שהן לאדם והן לבעלי החיים יש את רוח החיים בקרבם, האדם בלבד נצחי כי היא ניתנת לאדם באופן מיוחד. לבעלי החיים אין יותר קיום לאחר מותם, ואילו החלק באדם שאינו חומר ממשיך להתקיים לאחר המוות, אף על פי שהחלק החומרי שלו מת. משמעות כל זה היא שהאדם הוא רוח. התוצאה היא וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה (המשך הפסוק שבו אנחנו דנים, בראשית ב 7). גם לבעלי חיים יש נפש חיה (בראשית א 24, 30; ב 19). אך שוב, ההבדל הוא שהנפש החיה של החיות קשורה לחיים הארעיים של הגוף, כך שכאשר הגוף מת אין המשך של החיים או של רוח החיים. אצל האדם זה שונה. הנפש שלו נצחית, היא רוח חיים שקיומה מתמשך. כאשר החלק הפיזי או החומרי של האדם מת, החלק הבלתי חומרי שלו ממשיך להתקיים. בדומה לגוף, הנפש-רוח של האדם מורכבת בהרבה. היא נצחית, בשונה מהנפש או הרוח של בעלי החיים. נקודה זו זוכה לאישור נוסף בראשונה לקוראניתם טו 45, וכן כְּתוּב עַל אָדָם הָרֵאשׁוֹן: "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה".

נציין שוב, המונחים האלה או שילוב שלהם משמשים בכתבי הקודש הן לאדם והן לבעלי החיים. ההבדל הוא שאצל בעלי החיים זה זמני ומת עם הגוף. אצל האדם זה נצחי. הגוף ימות אבל החלק הבלתי חומרי של האדם ימשיך להתקיים. אם כן, מאחר שאצל שניהם קיים העיקרון הזה של נפש-רוח, מה ההבדל ביניהם? ההבדל העיקרי שהופך את האדם לנצחי ואת בעלי החיים ללא נצחיים הוא הייחודיות שלו, הנעוצה בעובדה שנברא בצלם אלוהים. בעלי החיים לא נבראו בצלם אלוהים. אם כן הבדל המפתח הזה הופך את האדם לנצחי. ועוד, גם לאדם וגם לבעלי החיים יש גוף חומרי שמת אצל שניהם. אבל הבדל בסיסי נוסף

הוא שהגוף של בעלי החיים לא יקום לתחייה מפני שאין להם נפשות נצחיות. מאחר שאין להם נפשות נצחיות, מותר לאדם לשחוט בעלי חיים ולאכול את בשרם, וזה יוזכר בהמשך בברית עם נוח (בראשית ט). יבוא יום שבו בני האדם, הן המאמינים בישוע והן אלה שלא, יקומו לתחייה – כמובן שילכו לשני יעדים שונים – אבל שניהם יחוו תקומה מהמתים. אם כן, יהיו אשר יהיו נקודות הדמיון הקיימות מבחינת החלקים החומרניים והבלתי חומרניים של האדם ושל החיה, בכל זאת האדם שונה מבחינת נצחיות קיומו, מפני שרק האדם נברא בצלם אלוהים.

III. גן עדן: בראשית ב 8-14

א. נטיעת הגן: בראשית ב 8-9

וַיִּטַע יְהוָה אֱלֹהִים, גֶּן-בְּעֵדֶן מִקְדָּם; וַיִּשֶׂם שֵׁם, אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר.

מנקודת המבט הזאת, "מקדם" – החלק המזרחי של עדן - הוא מסופוטמיה. אדם נברא ממערב לעדן וכעת אלוהים יוצר גן-בעדן - מקדם. כתוב שה' אלוהים נטע גן זה, מעשה ששינה את המצב הקודם שבו טרם הייתה צמחייה בגן המופיע בפסוק 5. אלוהים יצר צמחייה שנמצאת כעת במלוא לבלובה. הגן שאנחנו רגילים לכנות "גן עדן" הוא למעשה גן בעדן, במקום ספציפי. משמעות השורש "עדן" היא עונג, נועם. בצורת יחיד הוא מופיע בתנ"ך ארבע עשרה פעמים ובצורת רבים – שלוש פעמים. נאמר על מקום שמושקה היטב, כמו כיכר הירדן בבראשית יג 10 שהייתה כלה משקה לפני שחת יהוה, אֶת-סֹדֶם וְאֶת-עַמְרָה, כְּגַן-יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, בְּאֶקֶה צַעַר. וראה תהילים לו 9: יְרוּסָן, מִדְּשֵׁן בֵּיתְךָ; וְנַחַל עֲדִינָה תִשְׁקֶם. נאמר שלוש פעמים שהגן עצמו נבדל מעדן (בראשית ב 8, 10; ד' 16. ראה גם יחזקאל כח 13 – בְּעֵדֶן גֶּן-אֱלֹהִים). שוב, זהו הגן שבעדן.

בהמשך פסוק 8 כתוב: וַיִּשֶׂם שֵׁם, אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר. ה' שם בגן זה את האדם כדי שישכון שם, והוא נועד להיות מקום משכנו בעודו במצב של תום, נקי מחטא. שמות נוספים של עדן והגן כוללים את גן-יהוה (בראשית יג 10; ישעיהו נא 3) ואת גן-אלהים (יחזקאל כח 13; לא 9).

ואז נאמר על עצי הגן (פס' 9): וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים, מִן-הָאֲדָמָה, כָּל-עֵץ נֹחֵם לְמִרְאָה, וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים, בְּתוֹךְ הַגֵּן, וְעֵץ, הַדַּעַת טוֹב וְרָע.

כל עץ נדרש להיות נחמד למראה, בעל ערך אסתטי, וטוב למאכל, בעל ערך תזונתי.

העץ הראשון שנזכר, עץ החיים, היה בְּתוֹךְ הַגֵּן. עץ זה אמור להיות האמצעי לשימור וקיבוע קיומם של חיים במצב של אושר. הוא ייתן תוקף נצחי לחייו החומרניים של האדם. אכילה מעץ זה תהפוך את המוות הפיזי, הגופני, לבלתי אפשרי. מקומו של העץ היה בתוך הגן שבעדן, במרכזו. התייחסויות נוספות לעץ זה נמצאות בבראשית ג 22, 24; משלי ג 18; יא 30; יג 12; טו 4; ההתגלות ב 7; כב 2, 14, 19.

ואז נזכר עץ נוסף: וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע. הוא נזכר רק פה ובבראשית ב 17. הוא מצביע על היכולת להחליט מה הכי טוב לך ומה לא, כמו למשל השאלה אם להיות כאלוהים. בדברים א 39 נעשה שימוש במושג זה (טוב ורע) בקשר לבנים צעירים שהם בוגרים דיים להחליט

החלטות אחראיות; מלכים א ג 9 משתמש בו בקשר לקבלת החלטות אחראיות (לְשֹׁפֵט אֶת-
עַמְּךָ לְהִבִּין בֵּין-טוֹב לְרָע). המושג "טוב ורע" מדגיש את הכוח שיש להחלטות של האדם
להשפיע על מצבו ורווחתו, לכאן או לכאן.

רבים מתייחסים אליו כאל עץ תפוח, אבל לא כתוב שפריו הוא תפוח. במדרשים ובתלמוד
קיימות דעות שונות לגבי עץ זה. יש מי שסברו שמדובר בגפן, שכן אין פרי אחר שגורם לכל
כך הרבה מרורות ואומללות. לדעתם של חכמים אחרים מדובר בחיטה, שכן חשבו שבאותה
תקופה חיטה צמחה לגובה, כעץ. "כאשר אין באדם דעה, אנו אומרים לא אכל האיש ההוא
פת של חיטים מימיו". מאחר שהחיטה מייצגת ידע, תינוקות התחילו ללמוד רק כשהיו בוגרים
דיים לטעום חיטה. דעה נוספת על זיהוי עץ הדעת הייתה שמדובר בעץ תאנה מפני שהעלים
שימשו לחגורות לכיסוי מערומיהם. לפי דעה אחרת, מפני שחוה ראתה כי טוב העץ למאכל
(בראשית ג 6), מדובר בעץ אתרוגים מכיוון שלא רק פרי עץ האתרוג ראוי לאכילה אלא גם
העץ עצמו.

ב. הנהרות שבגן: בראשית ב 10-14

בקטע זה ניתנים פרטים על הנהרות שבגן. ראשית, אנחנו קוראים בפסוק 10 על מקור
ארבעת הנהרות הללו: וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן, לְהַשְׁקוֹת אֶת-הַגֵּן; וּמִשָּׁם, יִפְרֵד, וְהָיָה, לְאַרְבָּעָה
רְאשִׁים. נהר יצא מארץ עדן ונכנס לתוך הגן, ומשם נחלק לארבעה נהרות. המשך הטקסט
מתאר כל נהר.

הנהר הראשון ושמו מתוארים בפסוק 11-12: שֵׁם הָאֶחָד, פִּישׁוֹן הוּא הַסָּבֵב, אֶת כָּל-אֶרֶץ
הַחֲוִילָה, אֲשֶׁר-שָׁם, הַזָּהָב. וְזָהָב הָאֶרֶץ הַהוּא, טוֹב; שֵׁם הַבְּדֵלַח, וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם. נהר זה אינו
מוכר בימינו, אך לפי המסורת זהו הנילוס, היאור. "ארץ החווילה" המוזכרת בבראשית כה 18
נמצאת כעת במרכז חצי האי ערב, מזרחית לישראל, אבל איננו יודעים מה מקום הנהר בארץ
זו. בפסוקים אלה מצוין שזהו מקום שיש בו זהב, וְזָהָב הָאֶרֶץ הַהוּא טוֹב. יש בה בדולח –
השרף בעל הארומה המתקתקה של המור (קמפור). מוזכר גם קיומה של "אבן השהם"
(אוניקס), וכך מודגש שארץ זו עשירה במים ובאבני חן. אבני חן אלה הן שרידים מלפני
התמרדות-נפילת השטן. לפני כן ארץ זו הייתה מכוסה במגוון אבני חן, כפי שמצוין ביחזקאל
כח 13.

שמו של הנהר השני מופיע בפסוק 13: וְשֵׁם-הַנְּהָר הַשֵּׁנִי, גִּיחוֹן, הוּא הַסָּבֵב, אֶת כָּל-אֶרֶץ
כוּשׁ.

גם הנהר הזה אינו מוכר לנו כיום. הוא הסובב, את כל-אֶרֶץ כּוּשׁ. "כוש" מציינת פעמים רבות
את ארץ אתיופיה, אבל משמעות זו תיצור בעיה גיאוגרפית בהקשר זה. מקום אחר שגם הוא
נקרא "כוש" הוא ארץ הכשים (ששלטו על בבל) ממזרח למסופוטמיה ומזרחית לנהר
החידקל. זו הכוונה ב"כוש" הנזכרת בפסוק זה, שכן היא מתאימה מבחינה גיאוגרפית.

שמו של הנהר הרביעי מופיע בפסוק 14: וְשֵׁם הַנְּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקִל, הוּא הַהֶלֶךְ קְדָמַת אֲשׁוּר.

נהר החידקל (הנקרא גם טיגריס) הוא הַהֶלֶךְ קְדָמַת אֲשׁוּר, בימינו בצפון עירק.

וְהִנֵּהר הַרְבִּיעִי, הוּא פָּרַת. נהר זה מוכר היטב כיום. הוא זורם באזור בבל העתיקה או דרום עירק של ימינו.

אלה הם ארבעת הנהרות, ששניים מהם מוכרים לנו ושניים אינם מוכרים. ההבדלים הגיאוגרפיים נגרמו ככל הנראה בגלל המבול מימי נוח, ששינה את פני כדור הארץ באותם ימים.

אם נסכם את תיאור הגן שבעדן, הוא היה גן רווה, שהושקה היטב. כדי לעבוד את האדמה אדם לא הצטרך להרחיק לכת על מנת למצוא מים. יתרה מכך, כבר ניטעו בגן עצים שהיו נחמדים למראה וטובים למאכל. מן העצים שבגן ניתן ללמוד שאלוהים יצר במתכוון מקום שיספק מזון ויופי מהנים.

IV. הברית בגן עדן: בראשית ב 15-17

לברית של גן עדן שני חלקים. הראשון מפורט בבראשית א 28-30 ומכסה את ארבע ההוראות הראשונות: ראשית, למלא את הארץ, לאכלס אותה; שנית, לכבוש את הארץ, כלומר לשלוט עם סמכות על העולם החומרי; שלישית, לרדות בבעלי החיים, כלומר לשלוט עם סמכות בממלכת החי; רביעית, לאכול מזון מהצומח. הפסוקים מפרק ב (15-17) מכסים את החלק השני של ברית זו ואת שלוש המצוות הנותרות: העבודה הגופנית בגן; מה מותר ומה אסור לאכול בגן; העונש על חוסר ציות.

א. עבודה גופנית בגן עדן: בראשית ב 15

וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים, אֶת-הָאָדָם; וַיִּנְחֵהוּ בְּגֵן-עֵדֶן, לְעִבְדָּהּ וּלְשָׁמְרָהּ.

ההוראה החמישית הכלולה בברית זו מתייחסת לעבודה גופנית בגן: לעבוד אותו ולשמור עליו. ה' אלוהים לקח את האדם מהמקום שבו התרחשה בריאתו, וַיִּנְחֵהוּ בְּגֵן-עֵדֶן. אדם נברא מחוץ לגן ואז ה' אלוהים הניח אותו בתוכו. "להניח" מצביע על מנוחה. אלוהים הניח אותו בגן שבעדן, שכן הגן היה מקום מנוחה כמו שהארץ המובטחת מוצגת כמקום מנוחה בתהילים צה 11 (אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי בְּאִפִּי, אִם-יִבְאוּ אֶל-מְנוּחֹתַי).

המטרה הייתה כפולה: לְעִבְדָּהּ וּלְשָׁמְרָהּ. לעבוד את הגן – שים לב שהפעילות הגופנית הייתה קיימת כבר כחלק מהבריאה המקורית. העבודה לא באה רק לאחר החטא הקדמון של האדם, היא הייתה קיימת גם לפניו. הפעילות הגופנית הייתה שירות רוחני לאלוהים. האדם נמצא שם לא כדי שישרתו אותו אלא כדי להיות משרת. ואז כתוב וּלְשָׁמְרָהּ, לשמור, כמו שמופיע בבראשית ג 24. על האדם להתייחס לגן בתשומת לב מגוננת. השמירה על הגן תהיה צעד של ציות לאלוהים.

שוב, עבודה הייתה חלק מהקיום המושלם, ובשלב זה היא הייתה קלה והארץ הניבה את פרייה בקלות. לא הייתה זו עבודה מפרכת. המצב ישתנה רק לאחר החטא הקדמון.

ב. מה מותר ומה אסור לאכול בגן עדן: בראשית ב 16-17

וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים, עַל-הָאָדָם לֵאמֹר: מִכָּל עֵץ-הַגָּן, אָכֹל תֹּאכְלֶנּוּ...

המצווה השישית הכלולה בברית גן עדן מתייחסת למאכלים שהותרו ואלה שנאסרו על האדם. זו ההוראה הראשונה בתנ"ך שניתנת בלשון מצווה, בתחילת פסוק 16: וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים, עַל-הָאָדָם לֵאמֹר. בהמשך הוא מתייחס קודם כול למה שמותר: מִכָּל עֵץ-הַגָּן, אָכֹל תֹּאכְלֶנּוּ. האדם היה עדיין צריך להיות צמחוני, והותר לו לאכול מכל הירקות.

ואז ניתן איסור אחד בתחילת פסוק 17: וּמִעֵץ, הַדֶּעַת טוֹב נָרַע לֹא תֹאכְלֶנּוּ... מִמֶּנּוּ...

איסור זה נועד לבחון איך יגיב האדם לרצונו של אלוהים. היה זה מבחן שנועד לבחון אם יקבל האדם את רצון האלוהים ויכנע לו. האדם לא היה אמור לחשוב שמאחר שניתנה לו סמכות על הארץ הוא עצמאי, בלתי תלוי באלוהים ופטור מהחוק האלוהי.

השאלה היא, "האם האדם, בדומה לשטן, ידחה את זכותו של אלוהים לשלוט ויכריז על עצמו שהוא בלתי תלוי באלוהים?" המבחן הזה נועד רק לתקופת ניסיון. האדם נברא במצב של קדושת יצור נברא שעדיין לא קיבלה אישור סופי (לא "התקבעה"), כלומר הוא נברא קדוש אבל בנקודה זו הקדושה הזאת לא זכתה עדיין לתוקף ואישור. לאדם ניתנה היכולת לבחור בחירות כאלה או אחרות אף בניגוד לטבעו. הוא היה מושלם וקדוש, אבל הייתה לו יכולת לבחור בחירה לא קדושה ולא מושלמת. האדם היה אמור לבחור לאהוב את אלוהים ולציית לאלוהים. אם האדם היה עובר מבחן זה בהצלחה, הקדושה שלו הייתה מקבלת בסופו של דבר אישור ותוקף נצחי ואז לא היה ביכולתו לחטוא.

דבר דומה קרה עם המלאכים. כאשר השטן התמרד, ניתנה למלאכים זכות בחירה. היה בכוחם לבחור בדבר שמנוגד לטבעם, כך שאלה שהלכו בעקבות השטן "התקבעו" במצב של הרשע שלהם וכעת כל מה שביכולתם לעשות הוא לחטוא. המלאכים שלא בחרו בשטן נהיו "מקובעים" בקדושתם וכעת אין להם יותר יכולת לבחור לחטוא. הקדושה שלהם קיבלה אישור ונחתמה, "התקבעה". לאחר תקופת הניסיון, אילו היה אדם עובר את המבחן בהצלחה, גם הקדושה שלו הייתה מקבלת אישור וחותרם ו"מתקבעת". במקום זאת, הוא "התקבע" במצב מושחת, שאינו קדוש; הוא בעל טבע חוטא; כל שביכולתו לעשות הוא לחטוא. האדם יישאר במצב זה עד שאלוהים יחולל מיוזמתו שינוי. אלה מאיתנו שמאמינים בישוע יקבלו גוף חדש בתחיית המתים; אז, כאשר הצדקה שלנו תקבל חותרם ותוקף "מקובע" וסופי, לא תהיה לנו יותר יכולת לחטוא.

ג. העונש על חוסר ציות: בראשית ב 17

...כִּי בְיוֹם אֶכְלֶנּוּ מִמֶּנּוּ, מוֹת תָּמוּת.

ההתניה או ההנחיה השביעית הכלולה בברית גן עדן היא העונש: מוֹת רֹחַנִי. המוות יגיע ביום שבו תתרחש הפרת פי ה': כִּי בְיוֹם אֶכְלֶנּוּ מִמֶּנּוּ. ברור שזה מתייחס למוות רוחני מפני שאדם לא מת גופנית ביום שבו אכל מהפרי האסור. הוא מת רוחנית, כשהמשמעות היא פירוד מאלוהים. הניסוח הכפול "מוֹת תָּמוּת" מדגיש את חומרת האזהרה. מוֹת תָּמוּת מופיע בתנ"ך ארבע עשרה פעמים: בראשית ב 17; ג 4; כ 7; שמואל א יד 44; כב 16; מלכים א ב' 37, 42; מלכים ב א 4, 6, 16; ירמיהו כו 8; יחזקאל ג 18; לג 8, 14. זו הכרזה על עונש מוות מידי שמיים, מתוקף פסק דין שמימי או מלכותי. בהקשר של ספר בראשית זהו פסק דין

שמיימי. אם כן, זהו העונש שהעולם כולו נענש בו עד היום בגלל החטא הקדמון – חטא עץ הדעת, שבעקבותיו סולקו אדם וחוה מגן עדן. זהו מושג "החטא הקדמון" (original sin).

היהדות אינה מקבלת את התפיסה הזאת, לפיכך, כיצד מוסבר פסוק זה? קיימות לפחות ארבע השקפות ביהדות הרבנית. יש חכמים שלדעתם "ביום" שבו אדם אכל הוא לא מת, אלא רק הפך להיות בן תמותה, בן מוות. אחרים סבורים שמתוך רחמים אלוהים הניח לאדם לחיות יום אחד של אלוהים השווה לאלף שנים. אדם חי רק תשע מאות ושלושים שנה, והחכמים מלמדים שבגלל חטאו נחסרו מחייו שבעים השנים האחרונות וניתנו לדוד, שאלמלא כן היה אמור להיוולד נפל ולחיות רק שלוש שעות. הדעה השלישית היא ש"ביום" מתייחס רק ליום בשבוע שבו אדם ימות בסופו של דבר (יום שישי). ההשקפה הרביעית היא שאדם ימות "בו-ביום" רק אם לא יכה על חטא, אבל הוא חזר בתשובה. אלה הם מגוון הניסיונות המפותלים של החכמים במטרה לדחות את התפיסה שלפיה בעקבות החטא הקדמון, חטא עץ הדעת, נענש העולם כולו עד היום.

V. בריאת חווה: בראשית ב 18-25

א. המצב בגן: בראשית ב 18

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים, לֹא-טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ; אַעֲשֶׂה-לוֹ עֵצָר, כְּנֶגְדּוֹ.

הקטע האחרון נפתח בהבהרת המצב: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים. שוב ניתנת הצהרה אלוהית. הוא פוסק: לֹא-טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ. בששת ימי הבריאה אלוהים אמר שהכול טוב, אף שהשמיים המוזכרים בבראשית א 8 לא היו שלמים ללא המאורות של פסוק 18 וללא הציפורים של פסוק 20; והמים-הימים של פסוק 10 עדיין חסרו את הדגים של פסוק 21; והארץ של פסוק 10 עדיין אינה שלמה ללא בעלי חיים והאדם של פסוק 25 ו-26; וכעת, הזכר ללא הנקבה אינו שלם, אבל על כך אומר אלוהים לֹא-טוֹב. המילה טוֹב מתארת את מה שהולם או תואם את כוונתו של אלוהים. לא היה כוונתו של אלוהים שהזכר יהיה לבד.

אלוהים אמר (בהמשך פס' 18): אַעֲשֶׂה-לוֹ עֵצָר, כְּנֶגְדּוֹ. כלומר, האדם זקוק לעזר כנגדו. ישנם בעת המודרנית מי שסבורים שזהו מונח משפיל. אבל אין זה כך. על אלוהים עצמו נאמר שהוא "עזרנו". ראה שמות יח 4; דברים לג 7, 26, 29; שמואל א ז 12; תהילים כ 3; לג 20; מו 2; ע 2; קטו 9-11; קכד 8; קמו 5. המילה עֵצָר משמשת בקשר לאלוהים, מה שמצביע על כך שאין לתפוס אותה בצורה שלילית.

עֵצָר כְּנֶגְדּוֹ: המשמעות המילולית של המילה כְּנֶגְדּוֹ, שמופיעה רק פה ובפסוק 20, היא עוזר שנמצא מולו, לפניו, גלוי כולו. המשמעות הבסיסית כוללת: עזר כמוהו; עזר מתאים לו; עזר ראוי לו; עזר תואם לו; עוזר שהוא בת זוג שמתאימה לו. כל מה שאדם קיבל בזמן בריאתו, גם האישה תקבל. היא מישהי שתשלים אותו באופן מלא, שתספק את מה שחסר בזכר, שביכולתה לעשות את מה שהזכר אינו יכול לעשות לבדו. אדם נברא כך שהוא זקוק לעזרה של שותפה, והיא תואמת לו מבחינה פיזית, חברתית ורוחנית. לפני חטא עץ הדעת אדם היה הראש, אבל המנהיגות הזו הייתה משלימה, לא תחרותית.

ב. האדם מגלה מה חסר לו: בראשית ב 19-20

אלוהים ידע מה חסר לאדם, למה הוא זקוק, אבל הוא רצה לוודא שאדם עצמו יבין מה חסר לו. אלוהים עשה זאת בדרך ייחודית בנותנו לאדם סמכות לקרוא שמות לכל בעלי החיים: וַיִּצַר יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאָדָמָה, כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם, וַיָּבֵא אֶל-הָאָדָם, לְרְאוֹת מֶה-יִקְרָא-לוֹ; וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה, הוּא שְׁמוֹ. וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת, לְכָל-הַבְּהֵמָה וְלְעוֹף הַשָּׁמַיִם, וְלִכְלָל, חַיַּת הַשָּׂדֶה; וְלָאָדָם, לֹא-מִצָּא עֹזֵר כְּנֶגְדּוֹ.

המוצא של ממלכת החי מתואר בפסוק 19: וַיִּצַר יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאָדָמָה, כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה. אלה הן חיות הבר, שכן חיות מביתות (כל הבהמה) כבר היו בגן לפי פסוק 20. כמו כן, אלוהים יצר אֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם. המוצא של ממלכת החי ושל האדם זהה: הם נוצרו על ידי אלוהים מן-הָאָדָמָה.

כל בעלי החיים מובאים אל האדם (פס' 19): וַיָּבֵא אֶל-הָאָדָם, לְרְאוֹת מֶה-יִקְרָא-לוֹ. הדבר מראה שאדם נברא עם היכולת לדבר עברית. ניתן לדעת זאת משתי סיבות עיקריות: ראשית, כל השמות לפני פרשת מגדל בבל הם שמות עבריים והם בעלי משמעות רק בעברית, אף על פי שהעם היהודי לא היה קיים אז עדיין. לאחר פרשת מגדל בבל יש גם שמות שאינם עבריים. שנית, לפני מגדל בבל כל משחקי המילים בתנ"ך הם בעלי משמעות רק בעברית. בראשית ב 23; ג 20; ד 1, 25 הם דוגמאות לשימוש שעשו אדם וחווה במשחקי מילים שהם בעלי משמעות רק בעברית, מה שמוכיח שהשפה שאדם דיבר הייתה עברית.

האדם מתחיל לרדות (לשלוט) בעולם החי על ידי מתן שמות לחיות: וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה, הוּא שְׁמוֹ. מתן שם הוא מעשה שמביע סמכות. במדבר לב 37-38 בני ראובן הפגינו שהם בעלי הסמכות כשנתנו לערים שכבשו שמות, או קראו בשמות חדשים לערים שבנו. במלכים ב כג 34 מסופר שפרעה נכו השתמש בסמכות שהייתה לו על יהודה והסב את שמו של אליקים ליהויקים. במלכים ב כד 17 השתמש מלך בבל בכוח שלטונו על יהודה כדי להסב את שם מתניה לצדקיהו. נתינת שם היא צעד שמביע סמכות. וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה, הוּא שְׁמוֹ. המילים הוּא שְׁמוֹ מאשרות את הסמכות של האדם על ממלכת החי. השם שנתן להם בעברית, היה לשמם.

בפסוק 20 נאמר: וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת, לְכָל-הַבְּהֵמָה וְלְעוֹף הַשָּׁמַיִם, וְלִכְלָל, חַיַּת הַשָּׂדֶה. האדם קרא שמות לשלוש קטגוריות של חיות: לבהמות המבויתות, מה שמראה שהן כבר נמצאות בגן ולא היה צורך להביא אותן אל האדם, לעוף השמיים ולכל חיית השדה, כלומר לחיות הבר. היה זה מימוש של שלטון האדם על ממלכת החי. החלק האחרון של פס' 20 מספק את הסיבה שבגללה אלוהים נתן לאדם לקרוא שמות לחיות: וְלָאָדָם, לֹא-מִצָּא עֹזֵר כְּנֶגְדּוֹ. אדם, מניסיונו האישי, יכול היה לראות כעת שאין בממלכת החי מישהו שייתן מענה לצורך שלו – להשלים אותו, להשלים את החסר בו. תהליך זה, אם כן, מדגיש את הבדידות שלו. האדם מצידו לא מצא שום יצור נברא שראוי להיות העוזר שלו, אישה שתיחשב לבת זוגו ושתיקרא לפיכך בשם תואם.

ג. יצירת האישה: בראשית ב 21-22

וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרַדְמָה עַל-הָאָדָם, וַיִּישָׁן; וַיִּקַּח, אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו, וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר, תַּחְתָּנָה. וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלַע אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם, לְאִשָּׁה; וַיִּבְאֶה, אֶל-הָאָדָם.

תיאור יצירת האישה נפתח במילים: וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרַדְמָה עַל-הָאָדָם, וַיִּישָׁן. אלוהים הפיל עליו תרדמה, שינה עמוקה. החכמים מפרשים שזה נועד כדי ללמד את הגבר שאל לו לריב כל הזמן עם אשתו; אם היא עושה משהו מכעיס עליו להתעלם מכך או "לישון על זה" – סיפור נחמד אבל לא בדיוק המשמעות המקראית של הפסוק!

ואז מסופר על הניתוח הראשון שבוצע אי פעם: וַיִּקַּח, אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו. המשמעות המילולית של "צלע" היא צד ולא עצם מקבוצת העצמות המגנות על הריאות. אם כן מדובר על צד גופו של אדם. אותה מילה משמשת לציון הצד או הדופן של ארון הברית (שמות כה 12, 14; לז 3, 5); היא שימשה גם במשמעות של צידו של מבנה – צלע המשכן (שמות כו 20; לו 25); ביחס ללשכות פנימיות במקדש (יחזקאל מא 5-8); וכן לגבי צידו של הר – צלע ההר (שמואל ב טז 13). רק כאן בתיאור בריאת האישה המילה "צלע" מפורשת ומתורגמת כצלע במובן של עצם בבית החזה, אבל מוטב להיות עקביים ולומר שמדובר בצד גופו של אדם. משמעות הדבר תהיה שהאישה נוצרה מחלק כלשהו מגופו של אדם. הוא כולל גם בשר וגם עצם, ואלוהים השתמש גם בעצם וגם בבשר שהיה צמוד אליה, כפי שניתן להבין מפסוק 23; זה נלקח מצידו של אדם כדי להצביע על כך שהאישה שווה לאדם. ואז כתוב וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר, תַּחְתָּנָה – אלוהים ריפא מייד את אדם מהניתוח.

יצירת האישה מתוארת בפסוק 22: אֶת-הַצֶּלַע אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם. ה' אלוהים לקח והשתמש בה לבנות, ליצור אישה. כלומר, משהו נלקח מצידו של אדם, שכלל עצם ובשר. החכמים ניסו להסביר למה אלוהים בחר בצד או בצלע כמקור לאישה: הוא לא ברא אותה מראשו של אדם כדי שלא תהא רוחה גסה (שלא תתגאה); ולא מהעין, שלא תהא סקרנית; ולא בראה מהאוזן, שמא תרצה לשמוע הכול; ולא מהפה, שמא תהיה פטפטנית; גם לא מהלב, שמא תהיה קנאית; גם לא מהיד, שמא תגנוב; גם לא מהרגל, שמא תהיה קלת דעת; לכן אלוהים לקח צלע, ממקום צנוע, שאינה גלויה לעין גם כשהאדם ערום. אבל, לאחר שכל זה נאמר, החכמים הסיקו שדבר מכל זה לא באמת עזר!

וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלַע אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם, לְאִשָּׁה. כמה מהפסוקים בברית החדשה שמבססים את טענותיהם על ספר בראשית הם הראשונה לקורינתים יא 8: כִּי אֵין הָאִישׁ מִן הָאִשָּׁה, אֶלָּא הָאִשָּׁה מִן הָאִישׁ; הראשונה אל טימותיאוס ב 13: כִּי אָדָם נוֹצֵר רֵאשׁוֹנָה וְאַחֲרֵי כֵן חָנָה.

ואז אלוהים מביא אותה לאדם: וַיִּבְאֶה, אֶל-הָאָדָם. אם כן חווה הייתה מתנתו של אלוהים לאדם. היא העזר כנגדו.

ד. תגובתו של אדם: בראשית ב 23

וַיֹּאמֶר, הָאָדָם, זֹאת הַפֶּעַם עָצַם מַעְצָמִי, וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי; לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה, כִּי מֵאִשׁ לָקַחְתָּהּ זֹאת.

וַיֹּאמֶר, הָאָדָם... זו הייתה תגובתו המיידית, וזהו תיעוד של המילים הראשונות שנאמרו אי פעם על ידי אדם. במילותיו אלה הובעה הכרה במוצאה של חווה. אדם קרא: זֹאת הַפֶּעַם עָצַם

מעצמי, ובשר מבשרי. מילים אלה משמשות כנוסחת ברית בשמואל ב ה 1, כאשר עשרת השבטים נשבעו אמונים לדוד. וַיֵּבְאוּ כָל-שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, אֶל-דָּוִד חֶבְרֹנָה; וַיֹּאמְרוּ לְאִמֵּר, הֲנִנּוּ עִמָּךְ וּבְשָׂרְךָ אֲנַחְנוּ. ביטוי זה הוא הצהרת אמונים של ברית נישואין. היא המשלימה אותו; בלעדיה הוא לא שלם.

אדם קבע: לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה, כִּי מֵאִישׁ לָקְחָהּ-זֹאת. הוא נותן שם לאישה – חווה, ויש כאן משחק מילים שיש לו משמעות רק בעברית, מה שמראה שעברית הייתה השפה הראשונה. האישה נוצרה מהאיש, נוצרה בעבורו, ניתנה לו והוא נתן לה את שמה. לפי המסורת הרבנית, שניהם נבראו בגיל עשרים.

ה. עיקרון הנישואין: בראשית ב 24

על-כֵּן, יַעֲזֹב-אִישׁ, אֶת-אָבִיו, וְאֶת-אִמּוֹ; וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ, וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד.

פסוק זה קובע את עיקרון הנישואין: על-כֵּן, יַעֲזֹב-אִישׁ, אֶת-אָבִיו, וְאֶת-אִמּוֹ. זהו הבסיס לנישואין. כדי שאיש יעזוב את אביו ואת אימו עליו להתנתק מהם ולעבור מכניעה למרותם של האב והאם לכיבוד אב ואם, לאו דווקא עזיבה פיזית אלא עזיבה מנטאלית ורגשית. עזיבה אין משמעה במובן שלילי אלא במובן חיובי; זו העברת הנאמנות למישהו אחר.

ואז עליו לדבוק באשתו: וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ. הוא מעביר את הנאמנות שלו מהוריו לאשתו. מדובר על לדבוק, כמו עם דבק. הפועל מצוין תכופות שמירה על ברית ודבקות באלוהים (דברים ד 4; י 20; יא 22; יג 5; ל 20). יש כעת נאמנות חדשה; גורלו קשור עכשיו לגורלה, לא לגורלם של הוריו. בריאת המין האנושי השיגה את מטרתה בשותפות המשלימה של האיש והאישה.

ואז הוא קובע: וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד. האחדות מושגת באמצעות התייחדות מינית. אדם חבר לחווה ונקשר אליה בברית; הם היו לבשר אחד, כלומר קשר-חיבור שהחל כשקיימו יחסי מין בפעם הראשונה.

ו. עיקרון האינטימיות: בראשית ב 25

וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוִים, הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ; וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ.

קטע זה מסתיים עם תיאור התום שלהם. זהו עיקרון האינטימיות. הם יכלו להסתכל במערומיהם ללא תאוה. הם חשו בנוח זה עם זה. הייתה שקיפות, לא היה להם מה להסתיר. לא היה חשש מפני ניצול לרעה. הייתה חשיפה טוטאלית, ללא בושה. הם היו ערומים לפני אלוהים וזה לפני זה, ללא בושה, מפני שלא עשו שום דבר רע. בנקודה זו, לא הייתה כל תאוה שנלחמה נגד הנפש. האחדות הזאת שלהם מסכמת את התיאור של בריאת אדם וחווה.